

Sınıf Öğretmenlerinin Okul Zorbalığına İlişkin Tutumları İle Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Doç. Dr. Erkan YAMAN
Sakarya Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
eyaman@sakarya.edu.tr

Nermin CEYLAN ÇUHA
Millî Eğitim Bakanlığı

Özet: Bu çalışmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin okul zorbalığına ilişkin tutumları ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Ayrıca öğretmenlerin okul zorbalığına ilişkin tutumları cinsiyet, mesleki kıdem, kurumda görev yapma süresine göre karşılaştırılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul ili Maltepe ilçesinde görev yapan 310 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 120'si (% 39) erkek, 190'ı (% 61) kadındır. Veri toplama aracı olarak 'Okul Zorbalığına İlişkin Öğretmen Tutumları Ölçeği' ve 'Örgütsel Bağlılık Ölçeği' kullanılmıştır. İstatistikî işlemler bağımsız örneklemeler için t testi, Kruskal-Wallis, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi ile hesaplanmıştır. Araştırma bulgularına göre okul zorbalığına ilişkin öğretmen tutumu ile örgütsel bağlılık arasında bir ilişki yoktur. Ayrıca okul zorbalığına ilişkin öğretmen tutumları cinsiyet, kıdem yılı ve görev süresine göre farklılık göstermektedir. Araştırma bulguları ilgili literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Zorbalık, okul zorbalığı, örgütsel bağlılık

The Examination of Relationship between Classroom Teachers' Attitudes toward School Bullying and Organizational Commitment

Abstract: The aim of this study is to investigate the relationship between attitudes toward school bullying and organizational commitment on elementary school teachers. Besides teachers' attitudes toward school bullying is compared according to sex, years of seniority and level of commitment in the organization. The participants of study are total 310 elementary school teachers in Maltepe, İstanbul. 120 (% 39) of them were men, 190 (% 61) of them are women. The Teacher Attitudes Regarding Bullying Questionnaire and Organizational Commitment Scale were used for data collection. T test for independent samples, Kruskal-Wallis, Pearson Product Moment Correlation Analysis were used for evaluation of statistic. According to results, there was no relation between classroom teachers' attitudes toward school bullying and organizational commitment. Moreover, classroom teachers' attitudes toward school bullying varied according to sex, years of seniority and level of commitment in the organization. These findings were discussed under the literature.

Key Words: Bullying, school bullying, organizational commitment

1. GİRİŞ

Eğitim ile ilgili çağdaş anlayışlar, sağlıklı bir eğitim-öğretim ortamının oluşmasında öğrencilerin birbiriyle uyumu ilişkiler kurmasının ve kendilerini güvende hissetmesinin önemli rol oynadığını belirtmekte ve ideal bir eğitim-öğretim sürecinin bu özellikleri taşıması gerektiğini vurgulamaktadır. Öğrenciler, eğitim hayatları boyunca kendilerini güvensiz hissetmelerine ve arkadaşlık ilişkilerinin bozulmalarına yol açacak gerek arkadaşların gerekse okul personeli tarafından uygulanan çeşitli saldırganca davranışların hedefi durumuna gelebilmektedir. Öğrencilerin karşılaştığı en yaygın saldırganlık biçimi olarak karşımıza çıkan zorbalık, hem okul iklimini hem de öğrenme ortamını olumsuz yönde etkilemektedir.

Birçok araştırmacı, ideal öğrenme ortamının oluşmasındaki en büyük engeli zorbalığın oluşturduğunu, öğrencilerin kendilerini güvende hissetmedikleri bir ortamda öğrenme-öğretme sürecinin sağlıklı bir şekilde işlemesinin mümkün olmadığı, zorbalığın çocuk üzerindeki etkilerinin sadece okul yıllarında değil, yaşamın sonraki dönemlerinde de devam ettiği ve zorbalığın sadece zorbaca davranışların hedefi olan bireyleri değil, zorbalığa tanık olan, zorbalığı alışkanlık haline getirmiş bireyleri de olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedir. Bu durumla ilgili Yaman (2007, 2008, 2009, 2010) zorbalığın ilerleyen yaş dönemlerinde işyerinde psikoşiddete (mobbing) dönüştüğü görüşündedir.

Günümüzde genel olarak kabul edilen tanıma göre zorbalık, daha güçlü kişi ya da kişiler tarafında daha az güçlü kişiye uygulanan, yinelenen psikolojik ya da fiziksel eziyetlerdir. Bu tanım saldırganlık ya da şiddet tanımından farklıdır. Zorbalıktan söz edilebilmesi için zorba ve mağdur arasında güç eşitsizliğinden söz etmek gerekir. Zorbalık iki eşit güç arasındaki yaşanan çatışma değildir (Rigby, 1999). Olweus (1993), okul zorbalığını bir ya da daha fazla öğrencinin bir başka öğrenciye sürekli olarak olumsuz eylemlerde bulunması olarak tanımlamıştır. Bu tanımın doğası gereği okullarda öğrenci ile sürekli etkileşim içinde olan/olması gereken öğretmenin bu süreçten (zorbalık) uzak kalması düşünülemez.

Eğitimciler zorbalık olgusundan uzun yıllardır haberdar olmalarına rağmen araştırmacılar konuyla ilgili sistemli çalışmalara ancak 1970'lerde başlamışlardır. Bu konudaki ilk çalışmalar Heinemann (1973) tarafından yapılmıştır. O, çocuk zorbalığını tanımlamak için 'mobbing' kavramını kullanmıştır. Daha sonraları Olweus (1993) zorbalık konusunda uzun dönemli çalışmalar başlatmıştır. Günümüzde genel olarak kabul edilen tanıma göre zorbalık, daha güçlü kişi ya da kişiler tarafında daha az güçlü kişiye uygulanan, tekrar eden psikolojik ya da fiziksel eziyettir. Bu tanım saldırganlık ya da şiddet tanımından farklıdır. Zorbalıktan söz

edilebilmesi için zorba ve mağdur arasındaki güç eşitsizliğinden söz etmek gerekmektedir. Zorbalık iki eşit güç arasındaki çatışmaya karşılık gelmemektedir (Rigby, 1999). Zorbalık; proaktif saldırganlıktır, yani mağdur tarafından açıkça provoke edilmeden oluşan saldırgan tutum ve davranışlardır (Olweus, 2003).

Erkekler kızların iki katı kadar mağdur olabilmektedir. Saldırgan çocuklar, saldırgan olmayan çocuklarla karşılaştırıldığında daha çok zorbalık yapmaktadır (Atlas ve Pepler, 1998). Zorbalık, mağdurlar için olumsuz etkileri olması ve zorba açısından çok az sosyal sonuçları olması bakımından küresel bir sorundur (Eslea ve diğerleri, 2003). Öte yandan ekolojik bakış açısına göre zorbalık; sosyal ekolojik bir çevrede sergilenen zorba ve mağdur arasındaki etkileşimdir (Atlas ve Pepler, 1998). Bu bakış açısı yalnızca bireyleri (zorba/mağdur) değil zorbalık davranışı ve mağdurluk deneyimini etkileyen çevresel etmenleri de kapsamı içine alır.

Literatürde öğretmenlerle ilgili çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin öğretmenlerin zorbalık olaylarına müdahalesi, zorbalıkla ilgili algıları, tutumları, zorbalıkla baş etmedeki rolleri (Dake, Price ve Telljohann, 2003; Glover, Gough, Johnson ve Cartwright, 2000) incelenmiştir. Bunlar arasında öğretmenlerin tutumlarıyla ilgili olanlar dikkat çekicidir. Tutumlar zorbalıkla baş etme konusunda büyük önem taşımaktadır. Glover ve diğerleri (2000), zorbalığa başarılı bir müdahale yapılabilmesi için hem öğrenci hem de toplumun genelinde gerçekleşecek tutum değişikliğinin gerekli olduğunu ifade etmektedir. İngiltere ve İtalya'da kız ve erkek öğrencilere zorbalık durumlarında öğretmenlerin yardım davranışları sorgulanmıştır. Kız öğrenciler, zorbalık durumunda erkek öğrencilere göre öğretmenlerin daha çok yardım ettiklerini düşünmekte olduğu bulgulanmıştır (Menesini ve diğerleri, 1997).

Öğretmenlerin tutumları okul zorbalığıyla başa çıkma açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle öğretmen tutumlarının ortaya çıkarılması gerekmektedir. Okul zorbalığına ilişkin yapılan araştırmalara bakıldığında konuya ilginin giderek arttığı ve ilişkilerinin çeşitlendiği görülmektedir (Borg, 1998; Çınkır ve Kepenekçi, 2003; Gültekin, 2003; Horne ve Newman-Carlson, 2004; Pişkin, 2003,2005; Unnever ve Cornell, 2004; Yaman, Eroğlu, Bayraktar ve Çolak, 2010; Yaman, Eroğlu ve Peker, 2010; Yaman, Vidinlioğlu ve Çitemel, 2010; Yaman ve Kocabaşoğlu, 2011; Yaman ve Peker, 2012). Diğer taraftan zorbalığa karşı öğretmen tutumlarını belirlemek aynı zamanda, zorbalığa yönelik önleme ve müdahale programlarına yön verme açısından da önem taşımaktadır.

Araştırmada geçen diğer bir kavram *örgütsel bağlılık*tır. Örgütlerin varlıklarını koruma uğraşlarının hem temel etkinliklerinden hem de nihai hedeflerinden biri örgütsel bağlılıktır.

Çünkü örgütsel bağlılığı olan bireyler daha uyumlu, daha doyumlu, daha üretken olmakta, daha yüksek derecede sadakat ve sorumluluk duygusu içinde çalışmakta, örgütte daha az maliyete neden olmaktadır (Balcı, 2003). İşgörenlerin işle ilgili tutumlarından biri olan örgütsel bağlılık, özellikle son elli yılda üzerinde fazlaca durulan bir konu olmasına rağmen, henüz bu kavramın tanımı üzerinde fikir birliğine varılamamıştır (İnce ve Gül, 2005). Balay (2000) örgütsel bağlılığı, bireyin örgütteki yatırımları, tutumsal nitelikteki bir bağlılıkla sonuçlanan davranışlara yönelimi ve örgütün amaç ve değerler sistemiyle özdeşleşmesi olarak tanımlamıştır.

Örgütsel bağlılık kavramının farklı biçimlerde kullanıldığı, bu konuda oldukça fazla farklı tanımların yapıldığı bilinen bir olgudur. Tanımlarda geçen ortak nitelikler ise işgörenin kimliğini örgüte bağlayan tutum ve eğilimler, iş yerine olan psikolojik bağ, ödül veya ceza olmasa da işgörenin işini sevmesi ve ona devam etme isteği, örgüte olan duygusal bağlılık, maddi kaygılar gütmeksizin örgütte kalma isteği, örgütün amaç ve değerleriyle özdeşleşme, örgüte kendini adama, sadakat duyma, özveride bulunma gibi kavramlarla ilişkilidir. Örgütsel bağlılık aslında işgörenin örgüte gönüllü vermiş olduğu katkısıdır.

Örgütsel bağlılığı etkileyen ve belirleyen çok çeşitli faktörler vardır. İşgörenlerin örgüte olan bağlılığını etkileyen bu faktörler şöyle sıralanabilir (Balay, 2000; Çetin, 2004): (i) Yaş, cinsiyet ve deneyim. (ii) Örgütsel adalet, güven ve iş tatmini. (iii) Rol belirliliği, rol çatışması. (iv) Yapılan işin önemi, sağlanan destek. (v) Karar alma sürecine katılım, işin içinde yer alma. (vi) İş güvenliği, tanınma, yabancılaşma. (vii) Medeni durum, ücret dışında sağlanan haklar. (viii) Çaresizlik, iş saatleri, ödüller, rutinlik. (ix) Terfi olanakları, ücret, diğer işgörenler. (x) Liderlik davranışları, dışarıdaki iş olanakları ve işgörenlere gösterilen ilgidir.

Okul zorbalığı ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkileri inceleyen doğrudan yapılmış araştırmalara literatürde rastlanmamıştır. Bu bakımdan öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeyleri ve okul zorbalığına bakış açıları arasındaki ilişkinin incelenmesi akademik çalışmalara bir katkı sağlayabilir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin okul zorbalığına ilişkin tutumları ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, sınıf öğretmenlerinin okul zorbalığına ilişkin tutumları ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışan tarama niteliğinde bir çalışmadır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma

yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır, onları herhangi bir şekilde değiştirme çabası gösterilmez. Önemli olan araştırmaya konu olan birey ya da nesneyi en uygun biçimde belirleyebilmektir (Karasar, 2005). Araştırmada yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, mesleki kıdem, bulunduğu kurumda görev yapma süresi ve örgüte bağlılık düzeyi değişkenlerine göre sınıf öğretmenlerinin okul zorbalığına ilişkin tutumları ile örgütsel bağlılık arasında ilişki olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkenleri, sınıf öğretmenlerinin okul zorbalığına ilişkin tutumları ile örgütsel bağlılık; bağımsız değişkenlerini ise yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, mesleki kıdem, bulunduğu kurumda görev yapma süresi, örgüte bağlılık düzeyi oluşturmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2013-2014 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Maltepe ilçesinde 30 ilkokulda görev yapmakta olan 310 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 120'si (% 39) erkek, 190'ı (% 61) kadındır. Öğretmenlerin 11'i (% 4) önlisans, 274'ü (% 88) lisans ve 25'i (% 8) yüksek lisans mezunudur. Öğretmenlerin 37'si (% 12) 25-30 yaş, 93'ü (% 30) 31-36 yaş ve 180'i (% 58) 37 ve üzeri yaş aralığındadır. Mesleki kıdemleri 1-5 yıl olanlar 18 (% 5), 6-10 yıl olanlar 61 (% 20), 11-15 yıl olanlar 79 (% 26), 16-20 yıl olanlar 95 (% 31) ve 21 yıl ve üzeri olanlar 57'dir (% 18). Öğretmenlerin kurumdaki görev süreleri; 1-5 yıl olanlar 111 (% 36), 6-10 yıl olanlar 109 (% 35), 11-15 yıl olanlar 66 (% 21), 16-20 yıl olanlar 24'dür (% 8). Öğretmenlerin 148 (% 48) orta, 162 (% 52) yüksek düzeyde bağlılık göstermektedir.

Araştırmada ölçme araçları olarak, Yeşilyaprak ve Balanuye (2012) tarafından geliştirilen "Okul Zorbalığına İlişkin Öğretmen Tutumları Ölçeği" kullanılmıştır. Zorbalığa ilişkin Öğretmen Tutumları Ölçeği'nde 25 madde yer almaktadır. Ölçek, Likert tipi beşli dereceleme ölçeği şeklindedir. Her maddenin karşısında "tamamen katılıyorum", "katılıyorum", "fikrim yok", "katılmıyorum", "hiç katılmıyorum" şeklinde beş seçenek bulunmaktadır. Ölçekteki maddeler tutumun bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bileşenlerine dayalı olarak oluşturulmuştur.

Araştırmada kullanılan bir diğer ölçek, Balay (2000) tarafından geliştirilen 'Örgütsel Bağlılık Ölçeği'dir. Örgütsel Bağlılık Ölçeği 27 maddelik, Likert tipi beşli dereceleme ölçeği şeklindedir. Her maddenin karşısında "hiç katılmıyorum", "az katılıyorum", "orta düzeyde katılıyorum", "katılıyorum", "tam katılıyorum" şeklinde beş seçenek bulunmaktadır.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırma bulgularının yorumlanmasında, İstanbul ili Maltepe ilçesindeki MEB'e bağlı 30 resmi ilkokulda görev yapan sınıf öğretmeninden gönüllü olanların katılımları sağlanmıştır. Ölçme aracındaki veriler SPSS 20 paket programına aktarılarak amaçlara uygun biçimde çözümlenmiştir. Öğretmenlerin cinsiyet bağımsız değişkenleri iki kategoriden oluştuğundan dolayı Bağımsız Örneklemeler için t-testine başvurulmuştur. Sınıf Öğretmenlerinin Okul Zorbalığına İlişkin Tutumlar Ölçeği Puanlarının ve Örgütsel Bağlılık Ölçeği Puanlarının kurumlarında buldukları yıllara ve mesleki kıdemlerine göre farklılığını belirlemek için grup içi dağılımları normal dağılıma sahip olmadığından Kruskal-Wallis yöntemi kullanılmıştır. Okul Zorbalığına İlişkin Öğretmen Tutumları İle Örgütsel Bağlılık arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır.

BULGULAR

Öğretmenlerin cinsiyete göre okul zorbalığına yönelik tutum puanları arasında fark olup olmadığını sınamak için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Analize ilişkin sonuçlar Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1: Kadın ve Erkek Sınıf Öğretmenlerinin Okul Zorbalığına İlişkin Tutumlar Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart Sapma Değerleri ve t- Testi ile İlgili Bulgular

	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Okul Zorbalığına İlişkin Öğretmen Tutumları	Erkek	120	80.05	10.97	-4.707	.00**
	Kadın	190	86.75	12.94		

** p < .01

Tablo 1 incelendiğinde, kadın ve erkek öğretmenlerin okul zorbalığına ilişkin tutumlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için t -testi uygulanmış ve tamamından alınan puanlar arasındaki fark, cinsiyet değişkeni açısından p<.01 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olarak bulunmuştur. Bu bulgu, kadın ve erkek öğretmenlerin okul zorbalığına ilişkin tutumlarının cinsiyete göre değiştiğini göstermektedir. Bu sonuca göre, kadın öğretmenlerin okul zorbalığına ilişkin tutumları (\bar{X} =86.75) erkek öğretmenlerinden (\bar{X} = 80.05) daha yüksektir.

Tablo 2: Kadın ve Erkek sınıf öğretmenlerinin Örgütsel Bağlılık Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart Sapma Değerleri ve t Testi ile İlgili Bulgular

	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Bağlılık Ölçeği	Erkek	120	2,8966	,59325	,386	.700**
	Kadın	190	2,8723	,50273		

**p < .01

Tablo 2 incelendiğinde, kadın ve erkek öğretmenlerin örgütsel bağlılığın cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için t testi uygulanmış ve tamamından alınan puanlar arasındaki fark, cinsiyet değişkeni açısından $p>.01$ önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olarak bulunmamıştır. Bu bulgu, kadın ve erkek öğretmenlerin örgütsel bağlılığa ilişkin tutumlarının cinsiyete göre değişmediğini göstermektedir.

Tablo 3: Sınıf Öğretmenlerinin Okul Zorbalığına İlişkin Tutumlar Ölçeği Puanlarının Mesleki Kıdemlerine Göre Farklılığını Gösteren Kruskal-Wallis Tablosu

	Mesleki Kıdem	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p
Okul Zorbalığına İlişkin Öğretmen Tutumları	1-5 yıl	18	149.81	4	18.991	.001**
	6-10 yıl	61	119.02			
	11-15 yıl	79	149.14			
	16-20 yıl	95	166.47			
	21 yıl ve üstü	57	186.87			
	Toplam	310				

** $p<.01$

Tablo 3'teki değerlere göre, öğretmenlerin çalıştıkları yıllara göre Okul Zorbalığına İlişkin Tutumlar Ölçeğinden aldıkları puanları arasında farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<.01$). Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, en yüksek tutuma "21 yıl ve üstü" görev yapan öğretmenlerin sahip olduğu, en düşük tutuma "6-10 yıl" görev yapan öğretmenlerin sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Sınıf Öğretmenlerinin Örgütsel Bağlılık Ölçeği Puanlarının Mesleki Kıdemlerine Göre Farklılığını Gösteren Kruskal-Wallis Tablosu

	Mesleki Kıdem	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p
Bağlılık Ölçeği	1-5 yıl	18	184,81	4	3,034	,552**
	6-10 yıl	61	145,45			
	11-15 yıl	79	153,56			
	16-20 yıl	95	159,93			
	21 yıl ve üstü	57	152,32			
	Toplam	310				

* $p<.05$, ** $p<.01$

Tablo 4' teki değerlere göre, öğretmenlerin çalıştıkları yıllara göre Örgütsel Bağlılık Ölçeği'nden aldıkları puanları arasında farklılık istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p=.552$, $p>.01$).

Tablo 5: Sınıf Öğretmenlerinin Okul Zorbalığına İlişkin Tutumlar Ölçeği Puanlarının Buldukları Kurumdaki Görev Sürelerine Göre Farklılığını Gösteren Kruskal-Wallis Tablosu

	Çalışma Yılı	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p
Okul Zorbalığına İlişkin Öğretmen Tutumları	1-5 yıl	111	171.96	3	15.623	.001**
	6-10 yıl	109	135.69			
	11-15 yıl	66	144.78			
	16-20 yıl	24	198.79			
	Toplam	310				

* $p<.05$, ** $p<.01$

Tablo 5'teki değerlere göre, öğretmenlerin buldukları kurumdaki görev sürelerine göre Okul Zorbalığına İlişkin Tutumlar Ölçeği'nden aldıkları puanları arasında farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .01$). Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, okul zorbalığına ilişkin en yüksek tutuma "16-20 yıl" görev yapan öğretmenlerin sahip olduğu, en düşük tutuma "6-10 yıl" görev yapan öğretmenlerin sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Sınıf Öğretmenlerinin Örgütsel Bağlılık Ölçeği Puanlarının Buldukları Kurumdaki Görev Sürelerine Göre Farklılığını Gösteren Kruskal-Wallis Tablosu

	Çalışma Yılı	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p
Bağlılık Ölçeği	1-5 yıl	111	153,71			
	6-10 yıl	109	158,05			
	11-15 yıl	66	148,08	3	1,465	,690**
	16-20 yıl	24	172,65			
	Toplam	310				

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 6'daki değerlere göre, öğretmenlerin buldukları kurumdaki görev sürelerine göre Örgütsel Bağlılık Ölçeği'nden aldıkları puanları arasında farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p = .690$, $p < .01$).

Tablo 7: Sınıf Öğretmenlerinin Okul Zorbalığına İlişkin Öğretmen Tutumları ve Örgütsel Bağlılık Ölçeklerine İlişkin Korelasyon Tablosu

	Okul Zorbalığına İlişkin Öğretmen Tutumları	Örgütsel Bağlılık
Okul Zorbalığına İlişkin Öğretmen Tutumları	1	.035
Örgütsel Bağlılık	.035	1

Çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin okul zorbalığına ilişkin öğretmen tutumları ve örgütsel bağlılık ölçeklerinden aldıkları puanlar incelendiğinde puanlar arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir ($r = .035$, $p > .05$).

TARTIŞMA

Araştırmanın ilk bulgusu, kadın ve erkek öğretmenlerin okul zorbalığına ilişkin tutumlarının cinsiyete göre değiştiğini göstermesidir. Bu sonuca göre, kadın öğretmenlerin okul zorbalığına ilişkin tutumları ($\bar{X} = 86.75$) erkek öğretmenlerinkinden ($\bar{X} = 80.05$) daha yüksektir. Öğretmenlerin zorbalığa ilişkin tutumlarını inceleyen Craig ve diğerleri (2000) cinsiyete özgü farklılık saptamamıştır. Bu bulgu arasındaki çelişkinin, kültüre özgü farklılıklardan kaynaklanabileceği düşünülebilir. Ayrıca araştırmamızın çalışma grubunu öğretmenler oluştururken, diğer araştırmanın çalışma grubunu öğretmen adayları oluşturmaktadır. Aradaki farkın, çalışma gruplarının deneyim farklılığından da kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Zorbalığın yaygınlığı konusunda yapılan araştırmalara bakıldığında erkek öğrencilerin kızlara oranla daha çok zorbalık yaptıkları görülmektedir (Barker, Bendelow, Mayall, Storey ve Veltman, 1996; Borg, 1999, Olweus, 1993; Pişkin, 2003, 2005,2006). Yapılan araştırmalarda genellikle kızlar ve erkekler arasında zorba olma oranları bakımından fark bulunmaktadır. Erkeklerin daha çok zorbalık yaptığı görülmektedir. Bu nedenle erkeklerin zorbalığa karşı daha hoşgörülü oldukları düşünülebilir. Bazı davranışları zorbalık olarak görmedikleri, onları fark etmedikleri ya da bu tür davranışlara göz yumdukları cinsiyete dönük bakış açısıyla da yorumlanabilir.

Araştırmada okul zorbalığına ilişkin öğretmen görüşlerinin mesleki kıdem değişkenine göre, öğretmenlerin tutum puanları arasında kıdem bakımından anlamlı bir fark olduğu yönündedir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, en yüksek tutuma 21 yıl ve üstü görev yapan öğretmenlerin sahip olduğu, en düşük tutuma 6 ile 10 yıl aralığında görev yapan öğretmenlerin sahip olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin zorbalığa ilişkin tutumlarını inceleyen araştırmaların bazılarında kıdem değişkeni ele alınmamıştır (Craig, Henderson ve Murphy, 2000; Yoon ve Kerber, 2003). Bir çalışmada öğretmen adaylarının zorbalığa ilişkin eğitim gereksinimi duydukları saptanmıştır (Bauman ve Del Rio, 2005). Bir başka çalışmada da meslekte ilk yılı olan öğretmenlerin zorbalık konusunda eğitim gereksinimi duydukları saptanmıştır (Bauman ve Hurley, 2005). Bu iki çalışmanın bulguları ile bu araştırmanın bulguları arasında benzerlik olduğu söylenebilir. Adaylıkları sırasında ya da görev yaptıkları ilk yılda eğitim gereksinimi duyan öğretmenlerin bu eğitimleri aldıktan sonra tutumlarında istendik yönde değişimler olabileceği söylenebilir. Bu noktadan hareketle, öğretmenlerin zorbalığa ilişkin tutumlarında, meslekteki deneyim süreleri yani kıdemleri ilerledikçe farkındalık düzeylerinin artmış olabileceği şeklinde yorum yapılabilir.

Öğretmenlerin mesleklerine yönelik tutumlarını inceleyen bir çalışmada kıdeme ilişkin anlamlı fark bulunmuştur. 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip öğretmenlerin tutumlarının, 1-5 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin tutumlarından yüksek olduğu görülmüştür (Yıldırım, 2002). Bu durum, farklı konulara yönelik olarak tutumların ölçülmesinden yani mesleğe yönelik tutum ve zorbalığa yönelik tutumların ele alınmasından kaynaklandığı düşünülebilir. İki bulgunun örtüşmesi, kıdemle öğretmen tutumlarında farklılığa neden olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Öğretmenlerin *örgütsel bağlılık* düzeylerinin cinsiyete, mesleki kıdeme ve bulunduğu kurumda görev yapma süresine göre değişmediği bulunmuştur. Bu durum cinsiyet, mesleki kıdem ve görev süresinin örgütsel bağlılığı etkilemediği sonucunu vurgulamaktadır. 310

katılımcının 148'inin örgütsel bağlılıklarının orta, 162'sinin ise yüksek olduğu görülmektedir. Bağlılık düzeyi yüksek olanların, verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde kuruma *duygusal olarak bağlı* olan bireyler oldukları görülmektedir. Örgüt ikliminin, katılımcılar tarafından önemli bulunan fiziki çalışma koşulları üzerinden örgütsel bağlılığı olumlu olarak etkilediği görülmektedir. Katılımcıların çoğu, zaman baskısına maruz kaldığı ve bunu normal olarak karşıladığından dolayı bu durumu örgütsel bağlılıklarını azaltacak bir etken olarak değerlendirmemiş olabilir. Sonuç olarak katılımcıların işlerine ve kurumlarına karşı daha çok *duygusal bağlılıklarının* yoğun olduğu söylenebilir. Bu bağlılığın bir nedeni de öğretmenlerin okullarına yüksek düzeyde sadakat duymaları olabilir. Randal (1987), Blau ve Boal (1987), yüksek düzeyde sadakatin getirisi olarak iş görenlerin, örgütlerinden, örgütteki istikbalden ve ücretlerinden doyum sağladıklarını bulmuşlardır. Öğretmenlerin, örgüte devamlılık sağlayan kararlı bir iş gücünün korunmasına daha fazla önem verdikleri düşünülebilir. Randal (1987), örgütte kararlı bir şekilde iş gücü oluşturmanın iş görenin yüksek düzeyde bağlılığı ile ilişkili olduğunu bulmuştur.

Çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin okul zorbalığına ilişkin öğretmen tutumları ve örgütsel bağlılık ölçeklerinden aldıkları puanlar incelendiğinde puanlar arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin okul zorbalığına ilişkin tutumları ile örgütsel bağlılık arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Örgütsel bağlılığın yüksek ya da düşük boyutta olması öğretmenlerin okul zorbalığına olan tutumlarında herhangi bir değişikliğe neden olmamaktadır.

Genel olarak örgütsel bağlılık açısından öğretmen tutumlarının daha olumlu hale getirilmesi amacı ile öğretmen adaylarına lisans eğitimleri sırasında, öğretmenlik formasyonu eğitimi kapsamında yürütülen tezsiz yüksek lisans çalışmaları sırasında ve öğretmenlere de hizmet içinde eğitim programları düzenlenebilir.

Yurt dışında olduğu gibi zorbalığı önleme ve müdahale programları ulusal eğitim politikasının bir parçası şeklinde düşünülebilir.

Bundan sonraki çalışmalarda sosyoekonomik düzey bir değişken olarak ele alınabilir. Üst, orta ve alt SED'e (sosyo-ekonomik durum) ait öğrencilerin öğrenim gördüğü farklı okullardaki öğretmen tutumları karşılaştırılabilir. Öğretmen okulda öğrenciler için en önemli rol modellerinden biridir. Bu bağlamda öğretmenin sınıfta zorbalık karşıtı bir konuşma yapması, zorbalığa tanık olduğunda uygun tepkiler göstermesi öğrenciler tarafından ilgi ile izlenecektir

ve onların biricik içsel dünyalarında yerleşmesi gereken yere sessizce yerleşecektir. Bu nedenle zorbalığı önleme ve müdahalede öğretmen tutumları düşünüldüğünden daha önemlidir.

KAYNAKLAR

- Atlas, R.S. & Pepler, D.J. (1998). Observations of bullying in the classroom, *Journal of Educational Research*, 92(2), 86-98.
- Balay, R. (2000). Özel Ve Resmi Liselerde Yönetici Ve Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılığı, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Balay, R. (2000). *Yönetici ve Öğretmenlerde Örgütsel Bağlılık*, Ankara: Nobel.
- Balcı, A. (2003). *Örgütsel Sosyalleşme, Kuram Strateji Ve Taktikler*, Ankara: Pegem.
- Barker, S., Bendelow, G., Mayall, B., Storey, P. & Veltman, M. (1996). *Children's health in primary schools*, London: Falmer Press.
- Bauman, S. & Del Rio, A. (2005). Knowledge and beliefs about bullying in schools: comparing pre-service teachers in the United States and the United Kingdom, *School Psychology International*, 26(4), 428-442.
- Bauman, S. & Hurley, C. (2005). Teachers' attitude and beliefs about bullying: two exploratory studies, *Journal of School Violence*, 4(3), 49-61.
- Blau, G.J. & Boal, K.B. (1987). Conceptualizing how job involvement and organizational commitment affect turnover and absenteeism, *Academy of Management Review*, 12(2), 288-300.
- Borg, M.G. (1998). The emotional reactions of school bullies and their victims, *Educational Research*, 18, 433-444.
- Borg, M.G. (1999). The extent and nature of bullying among primary and secondary school children, *Educational Research*, 41, 137-153.
- Craig, M.W., Henderson, K. & Murphy, J.G. (2000). Prospective teachers' attitudes toward bullying and victimization, *School Psychology International*, 21(1), 5-21.
- Çetin, M. (2004). *Örgüt kültürü ve örgütsel bağlılık*, Ankara: Nobel .
- Çinkır, S. & Kepenekçi, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236-253.
- Dake, J.A., Price, J.H. & Telljohann, S.K. (2003). The nature and extent of bullying at school, *Journal of School Health*, 73(5), 173-180.
- Eslea, M., Menesini, E., Morita, Y., O'Moore, M., Mora-Mercha' n, A. J., Pereira, B. & Smith, P.K. (2003). Friendship and loneliness among bullies and victims: data from seven countries, *Aggressive Behavior*, 30, 71-83.
- Glover, D., Gough, G., Johnson, M. & Cartwright N. (2000). Bullying secondary schools: incidence, impact and intervention, *Educational Research*, 42(2), 141-157.
- Gültekin, Z. (2003). *Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Heinemann, P.P. (1973). *Bullying: Group violence among children and adults*. Oslo, Norway: Gyldendal.

- Horne, A. M. & Newman-Carlson, D. (2004). Bully busters: A psycho education a interventions for reducing bullying behaviour in middle school students, *Journal of Counseling and Development*, 82(3), 259-143.
- İnce, M. & Gül, H. (2005). *Yönetimde yeni bir paradigma. Örgütsel bağlılık*, Konya: Çizgi.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Menesini, E., Smith, P.K., Genta, M.L., Giannetti, E., Fonzi, A. & Costabile, A. (1997). Cross-national comparison of children's attitude toward bully/victim problems in school, *Aggressive Behaviour*, 23,245-257.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school, what we know and what we can do*. UK: Blackwell Publishing.
- Olweus, D. (2003) A profile of bullying at school, *Educational Leadership*, 60(6), 12-18.
- Pehlivan, İ. (2000). *İş yaşamında stres*. Ankara: Pegem .
- Pişkin, M. (2003). Okullarımızda yaygın bir sorun: Akran zorbalığı, *Yedinci Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*. Malatya, İnönü Üniversitesi.
- Pişkin, M. (2005). Bullying among high school students in Ankara, Turkey. Paper presented at the 27th International School Psychology Association (ISPA), Athens.
- Pişkin, M. (2006). Akran zorbalığı olgusunun ilköğretim öğrencileri arasında yaygınlığının incelenmesi, *1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu*, İstanbul.
- Randal, D. M. (1987). Commitment and organization: The organization man revisited, *Academy of management review*, 12(1), 460-471.
- Rigby, K. (1999). Peer victimisation at school and the health of secondary students, *British Journal of Educational Psychology*, 22(2), 28-34.
- Tekin, M. (2006). Sınıf öğretmenlerinin ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa maruz kalmaları ile ilgili tutum ve görüşleri, *1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyumu*, İstanbul.
- Unnever, J.D. & Cornell, D.G. (2004). Middle school victims of bullying: Whore ports being bullied? *Aggressive Behavior*, 30,373-388.
- Yaman, E. (2007). Üniversitelerde bir eğitim yönetimi sorunu olarak öğretim elemanının maruz kaldığı informal cezalar: Nitel bir araştırma. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yaman, E. (2008). Üniversiteler ve etik: Baskılar ya da psikolojik şiddet, *İş Ahlâkı*, 1, 81-97.
- Yaman, E. (2009). *Yönetim psikolojisi açısından işyerinde psikoşiddet -Mobbing-*. Ankara: Nobel.
- Yaman, E. (2010). Perception of faculty members exposed to mobbing about the organizational culture and climate, *Educational Sciences: Theory & Practice*, 10(1), 547-578.
- Yaman, E.& Kocabaşoğlu, N. (2011). Zorbalığa farklı bir bakış: Öğrencilerin öğretmenlere zorbalık yaptığı bir dikey zorbalık araştırması, *İlköğretim Online*, 10(2), 653-666.
- Yaman, E.& Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 819 -833.

- Yaman, E., Eroğlu, Y. & Peker, A. (2010). *Okullarda zorbalık ve siber zorbalık*, İstanbul: Kaknüs.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., Bayraktar, B., Çolak, T.S. (2010). Öğrencilerin güdülenme düzeyinde etkili bir faktör: Okul zorbalığı, *Uluslararası Akademik Bakış*, 20, 1-17.
- Yaman, E., Vidinlioğlu, Ö. & Çitemel, N. (2010). İşyerinde psikoşiddet, motivasyon ve huzur: Öğretmenler çok şey mi bekliyor? Psikoşiddet mağduru öğretmenler üzerine, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1136- 1151.
- Yeşilyaprak, B. & Balanuye, I.D. (2012). Okul zorbalığına ilişkin öğretmen tutumları ölçeği, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 38-48.
- Yıldırım, M.M. (2002). Öğretmenlerin mesleklerine yönelik tutumlarının ölçülmesi ve değerlendirilmesi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yoon, J.S. & Kerber, K. (2003). Bullying: Elementary teachers' attitudes and intervention strategies, *Research in Education*, 69, 27-35.

SUMMARY

The purpose of these study classroom teachers' attitudes to the school bullies to determine the relationship between organizational commitments. Depending on the scope of work for this purpose teachers' gender, age, education level, seniority, institutions and organizations to work in time varying according to the level of commitment to the attitude scores comparisons are made between organizational commitments. School teachers in the bully to determine the attitudes related to school bullying teacher attitudes scale was used. Teacher Attitudes Regarding Bullying Questionnaire, 25 item Likert-type scale with five degrees is in the form. Scale seen especially among elementary school students on school bullying has been developed to measure the attitudes of teachers. The items in the scale of attitude, cognitive, affective and behavioral components have been created based on. Teachers to measure loyalty, "Organizational Commitment Scale was used. Organizational Commitment Questionnaire 27 item Likert- type scale with five degrees is in the form. "School Bullying Regarding Teacher Attitudes Scale" What The Cronbach- alpha reliability coefficient of. 811, the "Organizational Commitment Scale" regarding what-alpha reliability coefficient of. 852 and the scale of the relevant research can be used in a useful structure and features to the conclusion that has been reached. The study group Maltepe Istanbul during the 2013-2014 academic year 30 formal primary school sin the district who work in institutions has created 310 classroom teachers. Measuring tool IBM SPSS Statistics 20 package in the data transferred to the program have been resolved in accordance with the purpose. Attitudes core sand gender differences in the absence of organizational Commitment was tested byt-test. Female and male teachers' attitudes to school bullies differed according to gender is applied to determine whether the t-test and the difference between the scores obtained from all the sex variable was found to be statistically significant. These findings, male and female teachers' attitudes to school bullies are influenced by gender. According to the year in which the teacher works with school bullies Attitude Scale's diversity as between the scores obtained from the Kruskal-Wallis used to determine statistically significant differences were found ($p < .01$). Considering the average of the group as the highest attitude "21year sand above" that of the teachers have the lowest attitude "6-10 years" of the teachers have seen. Primary School Teachers' age, education level and according to their level of commitment in the organization and the Kruskal-Wallis one-way analysis of variance was not a significant difference according to the method. According to teachers 'tenure at their respective institutions to School Attitude Scale Bully's scores taken from the statistically significant differences between the groups ($p < .01$). Considering the average of the group as the highest attitude "16-20 years" of the teachers that have the lowest attitude "6-10 years" of the teachers have seen. Classroom teachers' organizational commitment levels of the t-test, Kruskal-Wallis one-way analysis of variance methods, gender, age, education level, professional seniority in the organization tenure and the institution's commitment level significantly differentiated not been found. Teacher attitudes and to determine the relationship between organizational commitment and Pearson's correlation coefficient was calculated. Accordingly, teacher attitudes related to school bullies significant difference was found between organizational commitments.